

International JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Received/Makale Geliş 15.01.2023
Published /Yayınlanma 20.03.2023
Volume/Issue (Cilt/Sayı)-ss/pp 10(93), 566-571

<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.3547>
Research Article
ISSN: 2459-1149

 Tuğba KARAKAYA
 <https://orcid.org/0000-0001-7804-3770>
 Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler Fakültesi/ Lisanüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Halk Edebiyatı Bölümü, Ardahan / TÜRKİYE

KARS'TA DOĞUM RİTÜELLERİNDE ŞAMANİZM'İN ETKİLERİ THE EFFECTS OF SHAMANISM ON BIRTH RITUALS IN KARS

ÖZET

Şamanizm, ilkel kavimlerde görülen ruhlar ile insanlar arasında aracılık yaptığı ve hastaları iyileştirme gücüne sahip olduğu kabul edilen şamanların çevresinde yoğunlaşan inanç sistemidir. Bu inanç sistemi tabiata saygıyı ön planda tutmaktadır. Şamanizm'in ortaya çıkışı Taş Devri'nde görülmeye başlanır. Çünkü ilk insan ateşi yakmadan önce bile, doğrudan ona bağlı olduğu için, doğanın gizemli güçleriyle ve onları kontrol etme yeteneğine sahiptir. İnsanların doğaya ve onunla iletişime geçmeleri Şamanizm'in kendisinin, doğayla birleşme ve onu boyun eğdirme yöntemi olarak hizmet etmesiyle birlikte tabiatla olan bütünlüğü ortaya çıkarır. Şamanizm-tabiat bütünlüğünde doğal olan her şeyin bir kutsal tarafı vardır; hayatın başlangıcı olan doğumdan daha önemli bir şey olamayacağına göre, Şamanizm için doğumla ilgili her türlü ritüel de tüm Şamanik inançların hareket noktasıdır denilebilir. Bu nedenle Şamanizm'in etkileri günümüze kadar gelmektedir. Bu etkileri Kars'ta doğum ritüellerinde de görülmektedir. Bu makalede Kars'ta doğum sonrasında, çocukluk döneminde kadına ve çocuğa yapılan Şamanizm'den gelme uygulamaları, gelenekleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şamanizm, Kars, Doğum, Ritüel.

ABSTRACT

Shamanism is a belief system that centers around shamans, who are considered to act as intermediaries between spirits and people in primitive tribes and have the power to heal the sick. This belief system prioritizes respect for nature. The emergence of shamanism begins to be seen in the Stone Age. Because even before the first man lit the fire, he was directly connected to it, with the mysterious forces of nature and the ability to control them. Unity with nature emerges as people come into contact with nature and shamanism itself serves as a method of merging with and subjugating nature. Everything that is natural in the shamanism-nature unity has a sacred side; Since there can be nothing more important than birth, which is the beginning of life, it can be said that for shamanism, all kinds of birth-related rituals are the starting point of all shamanic beliefs. For this reason, the effects of shamanism come to the present day. These effects are also seen in the birth rituals in Kars. In this article, the practices and traditions of shamanism, which were applied to women and children in the postpartum period in Kars, are discussed.

Keywords: Shamanism, Kars, Birth, Ritual.

1. GİRİŞ

İnsanoğlu yaşamının her safhasını törenler ile işaretlemiştir. Doğumdan ölüme kadar her anımız tören ve ritüellerle süslenmiştir. Bu tören ve ritüeller, insanların inanç çeşitliliğine bağlı olarak değişmektedir. Türk milleti olarak çok değişik coğrafyalarla ve inanç sistemleriyle haşır neşir olduğumuz için bizdeki törenler çok zengindir. Mircea Eliade (2014), Jean Paul Roux (2002-2008), V. Jochelson, V. Bogoras, Hikmet Tanju, Osman Turan ve İbrahim Kafesoğlu'nun da bulunduğu bilim insanı ve yazarlar şamanlığı bir din değil Kuzey Asya topluluklarının dini duygularını içeren ve öteki âlem varlıklarına hükmeden bir tür kült olarak görmektedirler. Her ne kadar birçok etnolog ve teolog tarafından bir din değil de bir felsefi düşünce sistemi olarak kabul edilse de Şamanizm, Türklerin ilk dinsel inancını oluşturmaktadır. İslamiyet öncesinde değişik inanç sistemlerine sahip olan Türkler, İslamiyet ile beraber bu inançlarından vazgeçerken, bazı folklorik öğeleri de günümüze kadar getirmeyi başardılar. Din olup olmadığı halen tartışılan ancak Türklerin inanç sisteminde önemli bir yere sahip olan Şamanizm; Anadolu coğrafyasında günlük hayat içerisinde halen önemli bir yere sahiptir. Şamanizm, doğaya ve insana saygının ön planda olduğu bir inanç sistemidir. Bir canlılığın dünyaya gelişi aslında hayatın meydana gelişini temsil etmektedir. Bu nedenle Şamanizm insan doğumunu her şeyin başlangıcı olarak kabul eder.

2. KARS YÖRESİNDE DOĞUM

Kars yöresinde de doğum her şeyin başlangıcı olarak görülmektedir. Kars'ta çocuk, kısmet-bereket olarak nitelenmektedir.

“Kız bereket, oğlan devlet’ deyimi yaygındır. Bu anlayış ise çok çocukluluğu ve çocuğa ilgiyi artırmaktadır. Doğum, sadece bireyin evrene gelmesiyle alakalı değil aynı zamanda toplumun var olabilmesini ve kutsal sayılan baba ocağının tütmesi ve yaşamın devamlılığının sağlanması demektir. Bu nedenle doğum mutlu bir olay olarak kabul edilmiş, yalnızca anne-babayı değil aynı zamanda hısım ve akrabaları da sevindirmiştir. Anneye benlik ve saygı, babaya güven, akrabaya sevinç kazandıran, hayatın başlangıcı olan doğum hem çiftin hem de akrabaların gözünde büyük öneme sahiptir.” (Gökşen, 2011: 152).

Çocukla birlikte kadın statü kazanarak annelik statüsüne erişir. Bu yüzden de anneye benlik kazandırır. Babaya güven vermesi ise soyunun devam ettirilmesi açısından önemlidir.

“Çocuk sahibi olmak isteyen aileler, ata mezarlarına, evliya türbelerini ziyaret edip, onlara adak adar, dilek diler ve kendilerinden lütf beklenirdi. Eskiden, kutsal kabul edilen ağaçlara, ata mezarlarına, kam mezarlarına çaput bağlayarak, saç ve kurban sunarak çocuk dinlemek ve yardım istemek Türkler arasında yaygın bir inançtı.” (Kalafat, 2010: 243).

Çocuk isteyen ailelerin önce Allah’ın rızasını kazanmış olmaları için çevresinde bulunan ihtiyaç sahibi insanlara yardım etmeleri gerekir. “Kars yöresinde çocuğu olmayanların gittiği adak, dilek ve ziyaret yerleri vardır. İslami renge bürünmüş olan ‘hayır duası’ kazanmak da çocuk sahibi olmak için mühim bir unsurdur.” (Kalafat, 2010: 248). Çocuk için yapmış oldukları bu ziyaretler ve insanlara yardım ederek kazanmış oldukları hayır duaları sayesinde Umay Tanrı’nın yardımını kazanmak ve maneviyatını güçlendirerek ödüllendirileceğine inanılır. Anne adaylarının yapmış oldukları bu ziyaretler sayesinde hayır duası alırlar ve isteklerine kavuşurlar. Hamile kadın rüyasında görmüş oldukları semboller ile de doğacak olan çocuklarının cinsiyetlerini öğrenirler.

“Kars yöresinde, rüyasında, bıçak, kama ve kılıç gören anne veya babanın erkek çocuk; gül görenlerinin ise kız çocuk sahibi olacağı düşünülmüş. Bu tür bir başka sınama da yörede şöyle yapılır: Hamile kadına haber vermeden bir oturacak yere bıçak, diğer birine makas konur. Anne adayı, bıçak üstüne oturursa erkek; makas üstüne oturursa kız çocuk doğacak, diye inanılır. Kılıç, kama ve bıçak gibi aletler demirden imal edilir. Demir madeni, kam tarafından büyü ve tedavi usullerinde yemin merasimlerinde kullanılan bir mukaddestir. Türkler Demir Dağı eriterek yeryüzüne çıkmışlar ve dünyaya yayılmışlardır. Bu inançla ona atfedilen kutsiyet, yöre insanları arasında görülen biçimi ile devam etmektedir.” (Kalafat, 2010: 253).

En önemlisi demir, Türk milletinin bağımsızlığını ve kendi sınırlarını aşmayı simgeler. Demir, Tanrı katından gelen varlık olarak görüldüğü için ve demirin bir insan tarafından yapılamaması ve üretilmemesiyle birlikte kutsallık yüklenmiştir. Yörede erkek çocuk için bıçak konulması aslında erkeğin gücü kuvveti temsil etmesi, kızlarda ise makas konulması becerikli hamarat olmasını simgeler.

“Kars yöresinde çocuk, kız doğarsa, ‘bereket’ anlamına gelirken, oğlan doğarsa, ‘devlet’ olduğu inancı ile karşılanır. Bu çevrede doğan çocuk, eğer ilk erkek çocuk ise; duyanlar, o evin bacasına çıkıp bacayı bozmak isterler. Bunu önlemek için, ev sahibi, onlara bahşış verir ve gönüllerini ederek oradan indirir, bacayı bozurmaz. Buna ‘baca sökmek’ denir böyle yapılmazsa, baca sökülürse, ocağın söneceğine, doğan çocuğun öleceğine, ocağın dağılacağına, soyun sürmeyeceğine inanılır. Burada, koruyucu ruhun, ocak iyesinin memnun edilmesi için, saç verilmesi inancı açıktır.” (Kalafat, 2010: 255).

Erkek çocuk doğduğunda baca yıkılmasının nedeni, erkek çocuğunun ailenin devamını sağlayan, soyu devam ettiren kişi olmasından dolayı bir nevi kutsallığı ifade eder. Bacayı sembolik anlamda devlet, yurt olarak düşünecek olursak erkek çocukta o devletin başında onu yöneten göz kulak olan hükümdar ve kağan gibidir. Bacanın yıkılmasını önlemek için cülus vermek batıl bir inançtan ziyade Türk milletinin tüm bireylerinde var olan devleti ne pahasına olursa olsun koruma refleksinin bir yansımasıdır.

Türklerde at önemli bir canlıdır. Türk’ün kanadıdır. Türklerde at, Tanrı tarafından Türkler için gönderilmiştir. Kahramanın en büyük yardımcısıdır. “Kars yöresinde eskiden çocuğun cinsiyetini öğrenmek isteyen ‘atlı mı idi’ diye sorarlardı. Aynı şekilde yeni doğan çocuğu haber verecek kimse ‘bu da yaya geldi’ diye malumat verirdi. Doğan çocuğun atlı olarak anılması erkek olduğu anlamına gelirdi.” (Kalafat, 2007: 34). Şamanizm, Türk dünyasının gelenek göreneklerinde halen varlığını devam ettiren bir yaşayış biçimi olduğundan Kars’tan çok uzak yerlerdeki Yakutlar, Kırgız-kazaklar Türkleri, Altaylar vb. Türk dünyasındaki doğumla ilgili inanışlar ve ritüeller Kars’ta da aynı şekilde varlığını sürdürmektedir. Doğumdan sonra lohusa kadınlara musallat olan kötü ruhlar Kars ve birçok Türk dünyasında benzer ad ve ritüellerle adlandırılmaktadır.

2.1. Albastı

Kırgız-Kazak Türklerinin hurafelerine göre “albastı” iki nevi olup biri “kara bastı” ve diğeri de “sarı albastı”dır. “Sarı albastı”lar hoca yaya bastı şamanların okumasıyla uzaklaşıp giderler. “Kara albastı” ise güçlü kuvvetli, ocaklı adamdan başka kimseden korkmaz. “Sarı albastı” sarışın bir kadın veya keçi, tilki kılığına girerler. Bu sarı albastısı lohusalara musallat olup ciğerlerini alır, götürüp suya atar. Baskılar (şamanlar) “albastı”yı ciğeri yerine koymayı mecbur ederler. “Albastı”yı yakalayan şaman kopuzunu eline alarak:

“Ey albastı zalim,

Koy ciğerini yerine,

Zavallının canını iade et,

Sözümü tutmazsan,

Bana hürmet etmezsen,

Gözlerini çıkarırım...”

Bu suretle merasim yapılırsa albastı ciğeri aldığı yere koyar ve vefat eden loğusa da iadeyi hayat edermiş (İnan, 1986: 169)

2.2. Alkarısı

Doğum yapacak her kadının içerisinde yaşayan ve onu sık sık korkulu düşüncelere daldıran, alkarısı korkusudur. Kars dolaylarında yaygın olarak bahsedilen konulardan biri olan alkarısı; göze görünmeyen yeni doğum yapmış kadınların iç organlarını çıkarıp götürün ve bunların ölümüne sebep olan bir kadındır. Bunlar sazlık, bataklık yerlerde, ahırların karanlık köşelerine yerleşirler. Kendileri uzun saçlı, uzunca yüzlü, zayıf vücutludur. Ahırda üzerine elbise giyinmez bir erkek ve aygır at olursa orayı terk eder. Çünkü bu atlar onun orada bulunduğunu fırıldı yaparak ve eşinerek haber verirler. Erkeklerden korktuğu için kendinin bulunduğu yeri tanıtmak da istemezler. Kısrak atlara ağırlarda ve dışarıda تنها yerlerde eğersiz binmeyi ve onların yelelerini örmeyi çok severler. Bazı ahırlarda atların terlemelerini ise gece alkarısının ata binip yorduğuna inanılır. Alkarısını yakalamak için atların üzerine karasakız sürüp onun yapışarak kalmasını başaran köteklı rahmetli Bekir Dayı, uzun senelerinin geçmesine rağmen halen çevrede anlatılmaktadır. Buna benzer bir yakalanma olayının da anlatılmasına Arpaçay kazasının Meydancık köyünde şahit olunmuştur. Alkarısı yakalanıp, hemen elbise giyindirilir ve yakasına bir iğne sokulursa bu karı bir daha gözden kaybolamaz. Eğer başka bir kimse bu iğneyi çıkarırsa hemen sırtındaki elbiseyi atar ve gözden kaybolur. İnsanlar tarafından yakalanan alkarısını diğeri kabul etmez. Paraları suya atarlar, yakalanan alkarısı kaçmayı başardığı zaman, ayrıldığı eve bir duada bulunmuş: Evinizin zibili bitmesin, avlularımızın suyu kurumasin gibi... Doğumdan sonra, kadında kanamanın çoğalması, burun çökmesi, kulaklarının içe çekilmesi, gözlerin bir noktaya takılıp kalması, el ve bacaklarda soğuma, dudakların kuruması ve renksizleşmesi alkarısının bastığının belirtisidir. Buna “*albastı*” derler. Bu belirtiler görülür görülmez burun ve kulaklardan tutularak çekilir. Hastanın yatağının bulunduğu yere aygır at getirilir ve hastanın yatağının üzerine bir kaptan arpa konulur. At kişner arpayı yemez ve fırıldı yaparsa alkarısının orada olduğuna inanılır. Bu sırada bir siyah tavuk kesilerek parçalanır, iç organları evin bacasından dışarı atılır “*al payını git kimseye dokunma*” diye bağırlır. Geçmiş zamanda alkarısının musallat olduğu bir aile varsa onlardan bir erkek çağırılır. Böyle bir aile yoksa herhangi bir erkek eline kamayı alır. Hastanın bulunduğu yerlere hücum eder, yüksek sesle çıkmasını söyler. Bu şahısların yabancı dil bilmeleri daha iyidir. Çünkü alkarısı Müslüman ve Türk olmadığı için diğeri dilleri daha iyi anlar kanısı vardır. Hastanın yanında silah atmakla alkarısı korkarak kaçtığını bildiklerinden evin bacasından dışarı silah atılır. Bütün bunlardan sonra atın fırıldı ve eşinmeleri durur, hastanın yatağının üzerindeki arpayı yerse alkarısı orayı terk etmiştir. Alkarısından söz açmayı hiç kimse istemez, çünkü bunlardan söz edildiği zaman o anda herhangi bir yerde yine yeni doğum yapmış bir kadını alkarısı basmış olur (Karseli,1966: 20). Anadolu’da Albasmasına yol açan Al-Ruhu’nun mekânı olarak ıssız mekanlar olduğu ifade edilir. Buralar, hayvanların bulunduğu ahırlar, samanlıklar, ıssız, terk edilmiş yerler, virane ve yıkık yerler, kuytu, تنها, boş sahalar, su kenarları, su kaynakları, ağaç dipleri, değirmenlerin çevresi, mağaralar ve tandırlar gibi yerlerdir. Doğu Anadolu’da, doğum sırasında anneyi kötü ruhlara karşı korumak için geceleri yanında birilerini buldurmaya çalışırlar. Doğum yapan kadınların ıssız yerlere veya hayvanların bulunduğu yerlere girmelerine izin verilmez. Kars yöresinde doğum yapan anne, geceleri alkarısının zarar vereceği düşüncesine karşı yalnız bırakılmazlar, yalnız kaldığı zamanlarda ise ağzına bir şeyler vererek onun uyumasına engel olurlar. Eğer kadın uyursa alkarısının gelip ona musallat olacağını düşünürler.

2.3. Eşyalar

Doğum için gelen akrabalar ve evde bulunanlar doğum yapan kadını gece yalnız bırakmazlar. Doğum için eve gelen kadınlar gündüz dışarı çıkabilirler ama gece olduğu zaman dışarı çıkamazlar. Bir de doğum anında gelen eşyalar doğum yapılan evden dışarı çıkarılmaz. Çünkü bunların tersi yapılırsa, doğum yapan kadını alkarısının rahatsız edeceğine inanılır. Buna dikkat edilmeyen yerlerde, doğumdan sonra alkarısının bebek ve annesine zarar verir inancı yer almaktadır. Alkarısından korunmak için yine bu çevrede, doğum yapan kadının yanında, gece yanan ocak veya ışık söndürülmez, sabah gün ışığına kadar yanık bırakılır. Türk inançları arasında yaşayan al ve alkarısından, hamile kadınları doğum öncesi ve doğum sırasında ve hatta sonrasında korumak yolunda muhtelif tedbirler alınır.

Şamanizm'den gelme ritüellerden biri de nazar boncuğu anlayışıdır. Şaman inancına göre mavi göz, iyiliğine inandıkları Gök Tanrı'nın gözünü temsil ederken, kendilerini kötü gözlerden yani Yer Tanrısı'ndan koruduğuna inanırlar. Nazar, İslamiyet'te de ayetlerde yer almasına rağmen nazar boncuğu, deve boncuğu, göz boncuğu takılması yoktur. Bu da Şamanizm inancından kaynaklanmaktadır. Anadolu'da halk arasında "nazar" olgusu çok yaygın bir inançtır. Bazı insanların olağandışı özellikleri olduğu ve bunların bakışlarının karşısındaki kimselere rahatsızlık verdiğine, kötülük yaptığına inanılır. Bunun önüne geçmek için yeni doğmuş çocuğun yakasına nazar boncuğu ve nazar ayeti takılır.

Loğusa kadınlarının başına bağlanan kırmızı kurdele, Şaman döneminden günümüze kadar ulaşmış bir adettir. Bu kurdelenin anneyi ve yeni doğan çocuğu albız denen şeytana karşı koruduğuna inanılır. Kurdelenin kırmızı olmasının nedeni, kırmızı canlı bir renktir ve insan üzerinde kırmızı renkte herhangi bir şey bulduğunda kendini daha enerjik hisseder inancıdır. Doğum sonrası annenin yaşayacağı yorgunluğu, kaybettiği enerjiyi toplamasına yardımcı olur. Çünkü kırmızı renk çevreden enerji toplayan bir renktir.

2.3.1. Bıçak

Kars ilinde yeni doğan çocuğun göbek bağı çakı (bıçak) ile kesilerek, bu bıçak temizlenmeden doğum yapan annenin yastığının altına konur. Çocuğun göbeği kuruduktan sonra annenin yastığına konulan bıçak açılır ve temizlenir. Bu şekilde yapılmasının sebebi de anneyi ve bebeği koruyan koruyucu ruhu memnun etmek için yapıldığına inanılmasıdır. Annenin ve bebeğin alkarısına karşı korunmasının sembolü olan çakının (bıçak) demirden olmasına önem vermeleri de alkarısı veya albasmasının demire yaklaşmaması inancından kaynaklanmaktadır. Onları, kötü ruhun fenalık yapmasından koruyacağı inancı ile çakı, yastık altına konur. Demirin önemi şaman kıyafetlerinde de görülmektedir. Şaman elbiselerinde demir sembolü yer almaktadır. Demirin olması, şaman düşüncesinde kötü ruhlara karşı bir koruma kalkanı olduğu inancıdır.

"Kars'ta çocuğun çıkan ilk dişini ilk defa kim görürse; o, çocuğun üstünü yırtar ve böylece acısının geçeceğine inanılır. O kişi, aileye demir veya bir madeni nesne hediye verirse, çocuğun dişlerinin demir gibi sağlam olacağı inanılır." (Kalafat, 2010: 265). Demirin önemi Şamanizm'den gelmektedir. Şamanların kötü ruhlarla mücadelesi sırasında davulunda demir sopası vardır. Bu demir sopaya hastanın içindeki kötü ruhları kovan on sekiz kadar demir çingirak bağlanır. Bu demir, çingiraklarla kötü ruhları korkutur.

2.4. Sayılar

Kars'ta doğum ritüellerinde Şamanizm'den gelme inançlardan biri de sayılardır. Eski Türk inancı olan Şamanizm'den başlayarak, İslamiyet öncesi ve sonrası dönem Türk kültür ve inancında sayılar önemlidir. Türk inanç sisteminde sayılara yüklenen anlamlar ve kutsallıklar söz konusudur. Bir, üç, beş, yedi, dokuz, on iki, kırk vb. sayıların mitolojide çeşitli anlamlar ifade etmektedir. Doğum ritüellerinde kırk sayısı büyük öneme sahiptir. Bu sayı Şamanizm'den gelmektedir. Doğum, insan için hayatın başlangıcı ve bir geçiş dönemidir. Doğumdan sonra anne karnından ayrılan bebeğin dış dünyaya karşı korumak ve doğum yapan kadınında annelik aşamasına ulaşmasından dolayı her türlü zarar verici unsura karşı koruma altına almak amacıyla çeşitli uygulamalar yapılmaktadır. Doğum sonrası bebeğe ve anneye yönelik, din ve törelere uyarak gerçekleştirilen uygulamaların kırk günlük süre içerisinde yapılması söz konusudur.

Anadolu'da ve Anadolu dışındaki Türk topluluklarında doğumdan sonraki kırk günlük zaman dilimiyle ilgili olarak çeşitli inanış ve uygulamalar mevcuttur. Bunlar, çoğu yerde birbiriyle benzerlik göstermekte, bazen de ufak ayrılıklar içermektedir.

"Türk halk kültüründe var olan 'kırklı' kavramı ve 'kırk çıkarma' ile ilgili inanış ve ritüeller, doğum sonrası süreçle ilgili büyüsel uygulamalarla karşımıza çıkmaktadır. Halk hikâyesi, masal gibi anlatılarda; doğum, evlenme ve ölüm gibi geçiş dönemlerine has uygulamalarda ve çeşitli halk

inanışlarında kırk sayısının büyüleyici ve kutsal bir sayı olarak önem arz ettiği görülür. Kırk sayısının büyüsellığı, geçiş dönemlerinin ilki olan doğum sürecinde oldukça belirgindir. Bu dönemde tüm eğitilmişliğine ve gelişmişliğine rağmen insanoğlu, kırk sayısının cazibesinden kendini alamaz. Bu sayının etkileyiciliği; doğumdan sonraki süreçte, kişi ya da kişileri, korkulu bir bekleyle yüz yüze bırakır. Doğumdan sonraki kırk gün boyunca aile, adeta diken üstünde oturur.” (Karakaş, 2013: 60).

“Kırk, yarı kırk, kırklı olmak, kırkı çıkmak, kırklamak, kırkını çıkarmak. Halk inançlarımızda çok geniş bir coğrafi alana yayılmıştır. Şakuli boyutu da Muhammedilik döneminin çok evvelerine ulaşmaktadır. Kırk kavramı, dili Farsçanın tesirinde kalmış Türk kesimlerinde de aynı mahiyeti ile yaşamaktadır. ‘Çili’ tabiri, yaşamakta olan ‘kırk’ ile ilgili Anadolu’nun batısında yapılan dini uygulamalar ve bunların kökenindeki inanç doğrultusundakiler ile aynıdır. Kırk, ‘Kırklar’ tarikatımızda özellikle de tasavvufta muhtevalı bir yere sahiptir. Bilhassa Bektaşî inançlı Müslüman Türklerde ‘kırk’ derinliği çok olan, nefeslere, semahlara, meclislere yansımış bir olgudur.” (Kalafat, 2010: 268).

Kars yöresinde, kırklı kadını Alkarısı’ndan korumak için yemekler komşular tarafından yapılır. Bu ilimizde, erkek çocuğu kırkının kız çocuğunun kırklığına bastığına inanırlar. Kars’ta, kırk basmış çocuğun tedavisi için İslami dine ait olmayan ibadet yerlerinde yeni doğan bebekler yıkanır. Kırk basan bebeğin üzerine, üç defa bıçak bastırılır. Anne ve babasının elbiselerinden alınan bir parça, kırk basan bebeğin altında yakılırsa, çocuğun sağlığına kavuşacağına inanırlar (Kars İl Yıllığı, 1967: 185)

Anneyi alkarası basmasın diye ilk lokmayı ebe alır ve üç defa anneye uzatıp geri aldıktan sonra kendisi yer. Eğer lokmayı anne yerse alkarası annenin içine girer, iç organlarını götürür ve ölümüne sebep olur. Kendi evinin yemeklerine alkarası girer diye, komşular anneye yemek yapıp götürürler. Buna “*yoklama*” denir. Çocuk için korkulacak bir konu da kırkbasanı’dır. Doğum gününden itibaren kırk gün sürer. Bu sürede anneye kırklı karı, çocuğa da kırklı çocuk denir. Bir kırklı anne, baba ve diğer bir çocuğun kırkı, kız çocuğunu basar. Erkek çocuğun kırkı kız çocuğunu basar. Buna “*kırk baskını*” denir. Kırk baskınının çocuktaki belirtileri, devamlı ağlama, zayıflık, bacakları birbirine sarılır gibi takılmasıdır. Böyle bir çocuk tartılır. İslam Mezarlığı olmayan mezarlıkta (gör hane) yıkanır. Götürüp kırkı basan çocuğun üzerine üç defa basıp kaldırılır veya anne babasının üzerinden, diğer taraftan alınır. Türk halk kültüründe doğumdan sonraki 40 günlük süreci yayan anne ve bebek için “*kırklı*” tabiri kullanılır. Bu sürenin bitimi “*kırk çıkarma*” veya “*kırkını dökme*” eylemiyle tamamlanır. Bebeğin ve annenin kırkları; genellikle mahalle ebesi, yaşlı bir kadın, anne ya da kayınvalide tarafından çıkarılır. “*Kırk çıkarma*” eyleminin gerçekleşmesiyle aile üyeleri rahatlar. Artık anne yalnız kalabilir, rahatça uyuyabilir, bebeğiyle birlikte gezmeye çıkabilir (Karakaş, 2013: 63).

3. SONUÇ

Anadolu ve Anadolu dışındaki topraklarda yaşayan Türklerde loğusalık dönemi ile ilgili pratikler, yaygın bir şekilde yaşatılmaktadır. Şamanizm’den gelme ritüellerin halen devam ettiği görülmektedir. Alkarısından korumak, doğumdan sonraki kırk gün aile bireyleri için anne ve bebeğin korunması konusunda esas görev addedilir. Kars yöresinde doğumdan sonraki alkarısı inanışı, kırk çıkarma, baca sökme gibi inanışlar doğumdan sonraki kırk günlük zaman dilimini içerir ve bu süreci nihayetlendiren kırk çıkarma ritüeli günümüzde hala canlılığını korumaktadır. Kars’ta alkarısından korunmak için silah atmak, erkek at bulundurmak, demir olan aletler bulundurmak gibi ritüeller yapılmaktadır. Şamanlar kötü ruhlardan hastaları korumak için demiri kullanmışlardır. Şamanizm bir din olarak kabul edilmese bile etkileri halen daha devam etmektedir. Bu etkiler doğum ritüellerinde fazlasıyla görülmektedir.

KAYNAKÇA

Eliade, M. (2014). *Şamanizm*. Ankara: İmge Kitap Evi.

Gökşen, C. (2011). Kars İlinin Somut Olmayan Kültürel Mirasının Haritalandırılması Projesi. Kars, s. 115-152.

İnan A. (1986). *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Kalafat, Y. (2007). *Balkanlar’dan Uluğ Türkistan’a Türk Halk İnançları*. Ankara: Berikan Yayınevi.

Kalafat, Y. (2010). *Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri*. Ankara: Ebabil Yayınları.

Karakaş, R. (2013). Bebeğin İlkleri: Hedik, Köstek Kesme Törenleri ve Çocuklara Yönelik Halk Hekimliliği Uygulamaları. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergisi*, 1(16),19-30.

Kars İl Yıllığı (1967). Ankara: TİSA Matbaacılık T. A.Ş.

Roux, P. J. (2002). *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Roux, P. J. (2008). *Türklerin Tarihi*. İstanbul: Doğan Kitap.

Turan M. (1966). *Kars Eli Aylık Kültür Dergisi/ Yıl:2/ Sayı:20*